

переважаючою. Зокрема, на Барбадосі і Сейшелах – 30-35 %, на Бермудах – 40 %, а на Багамах досягає максимального значення – 80 %. Найбільші доходи від туризму отримують такі країни, як Сінгапур (5-е місце в світі) і Таїланд (12-е) [4, с. 97].

Висновки. Отже, міжнародна торгівля є важливою формою участі країн, що розвиваються в процесах економічної глобалізації. А ступінь і якість участі цих країн в процесах глобалізації залежить від просування продукції, що виробляється в них, на світовий ринок.

Література:

1. Довгаль О.А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки (Питання теорії і методології). – Х.: Вид-во НУА, 2004. – 320 с.
2. Доклад о мировом развитии. Нью-Йорк – Москва, 2003.
3. Доклад о развитии человека за 2005 / пер. з англ. – Москва, 2006.
4. Коваленко Ю.О., Румянцев А.П. Міжнародна торгівля послугами. – Київ: 2003.
5. Ломакин В.К. Мировая экономика. – Москва: Финансы, 1998. – 727 с.
6. Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет / Под. ред. И. С. Ковалева. – Москва: Юристъ, 2003.
7. Тикунова И.Н., Фомичев П.Ю., Чканикова Н.Ю. Географические проблемы международной торговли сырьем и продовольствием. // Вестн. Моск. ун-та, Сер. 5., География, № 6, 1999, С. 34–40.
8. Устинов И.Н. Мировая торговля: статистико-аналитический справочник. – Москва: Экономика, 2002.

Summary:

Knysh M. M. INTERNATIONAL TRADE AS FORM OF INTEGRATION OF DEVELOPING COUNTRIES INTO PROCESSES OF ECONOMICAL GLOBALIZATION.

Importance of international trade in processes of globalization has been considered. Indices for measurements of economical globalization and for determination of level of developing integration into processes of globalization have been analyzed.

УДК 911.3

Ярослав ІВАХ

УКРАЇНА В СУЧАСНИХ ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Максимальне загострення різних видів глобальних проблем спостерігалось у 1960-1980-их роках. Тоді людство стояло на грані ядерної катастрофи, енергетичної, сировинної та екологічної криз, а основним шляхом виходу із цієї ситуації вважалося призупинення розвитку всіх регіонів світу. Це знайшло відображення у першій доповіді Римському клубу 1972р. “Межі росту” (Д. Медоуз). У великій мірі завдяки алярмістським рухам (від “аларм” тривога), наполегливій праці громадських організацій, вчених, окремих політиків була розроблена нова стратегія розвитку людства, яка пройшла кілька етапів. Її цілком можна відслідкувати за доповідями Римському клубу у хронологічному порядку: “Людство на роздоріжжі” М. Месаровича і Е. Пестеля (1974 р.); “Перегляд міжнародного порядку” Я. Тінбергена (1976 р.); “Цілі для людства” Е. Ласло (1977 р.); “Поза межами росту” Е. Пестеля (1987 р.). Остання доповідь пропагувала ідею “органічного росту”, яка пізніше сформувалась як концепція “сталого розвитку”.

Зміни у світовій економіці та політиці кінця 1980-их – 1990 рр. здавалося повністю відповідали запропонованим теоріям. Відбулося зменшення військового протистояння між США та СРСР, що дозволило у кілька разів понизити рівень ядерної загрози. Через високі ціни на сировину та енергію більшість розвинених країн перейшли до енергоощадної та матеріалозберігаючих технологій. Крім того була проведена дорозвідка родовищ і вишукані додаткові можливості видобутку сировини у районах з екстремальними природними умовами (Канада, північ США, Австралія). Почався швидкий перехід до залучення альтернативних джерел енергії і повторного використання побутових відходів.

Неефективна система господарювання у комуністичних країнах призвела до її стагнації, краху командно-адміністративної системи і зникнення з політичної карти світу так

званого “соціалістичного табору”. Розвалилась “імперія зла” – Радянський Союз, різко послабилося військово-політичне протистояння у світі, розроблялась ідея єдиної Європи “від Атлантики до Уралу”.

Апофеозом всіх цих подій стала конференція ООН з проблем стійкого розвитку у Ріо-де-Жанейро у 1992р., на яку прибули більшість глав держав світу. Форум прийняв цілий пакет важливих рішень, серед яких “Порядок денний на ХХІ ст.” Цей документ був складений на основі того, що людству вдалося частково вирішити політичну, енергетичну та сировинну кризи і головні зусилля світового співтовариства доцільно спрямувати на вирішення екологічних та соціальних проблем. Основний фінансовий тягар щодо розв’язання цих проблем повинні були взяти на себе багаті країни, дотуючи слаборозвинені регіони приблизно на 100 млрд. долл. річно. Але багаті держави не захотіли поділитися з бідними і тому наступна конференція ООН у Нью-Йорку в 1997р., яка повинна була вирішити саме фінансові проблеми між різними регіонами світу, завершилися повним провалом, що до певної міри поховало ідею стійкого розвитку в глобальному масштабі.

Тому необхідно ще раз звернутися до поняття “сталого розвитку”, що стало надзвичайно популярним в українській науковій літературі. Існує вже безліч праць щодо стійкого розвитку всієї держави [1,3,5], окремих галузей господарства, регіонів і, вже навіть, окремих поселень. Проте сам термін “сталий розвиток” сформувався як калька з російської, де він звучить як “устойчивое развитие”. Але жодне з цих понять не зовсім правильно відображає англійську версію “sustainable development”, яке швидше можна перекласти як “підтримуваний, зрівноважений чи збалансований розвиток”. Між іншим, українське слово “сталий” чи іншомовне “стабільний” має дослівний відповідник в англійській мові “stable”. У російській науковій літературі терміни “устойчивий” і “стабильный” до цього часу є дискусійними, про що свідчить словник “Природопользование” за ред. М.Реймерса [7, с.536].

Які б не були трактування поняття стійкого розвитку, але, насамперед треба зазначити, що розроблялося воно для глобальних масштабів, і не може механічно переноситися на нижчі регіональні рівні. Основними завданнями стійкого розвитку була зупинка сповзання людства на грань політичної, екологічної, економічної та соціальної катастроф. Запропонована на початку 1970-их років ідея нульового розвитку була неспроможною і реакційною через те, що довелось би законсервувати слаборозвинуте господарство і злидні у більшості регіонів світу. Після довгих дискусій, десь до кінця 1980-их років, був розроблений сценарій, при якому різні регіони світу можуть мати відмінні темпи розвитку, але при цьому вони не повинні швидко збільшувати споживання ресурсів та порушувати екологічну рівновагу. Досягнутий на той час рівень науки і техніки дозволяв відсталим країнам розвивати промисловість і транспорт на нових енерго- та матеріалозберігаючих технологіях. До того ж, найбільш неефективна економіка СРСР та Східної Європи зазнала краху і виробництво тут впало майже вдвічі. Тому стабілізація світового розвитку здавалась цілком реальною.

Проте вже у кінці 1990-их років у глобальних економічних та політичних процесах почали спостерігатись процеси, що суперечили ідеї збалансованого розвитку. У світі, який із двополюсного перетворився в однополюсний, виникали нові центри сили, які не хотіли визнавати верховенство США. Відносно здешевлення палива і сировини після криз 1970-их років підвищило споживчий попит у розвинених країнах, сприяло розвитку багатьох країн нової індустріалізації. Надзвичайними темпами характеризувалось економічне зростання країн Східної, Південно-Східної та Південної Азії, яке інколи досягало 10% на рік і більше. Економіка Китаю вийшла на четверте місце у світі, а Індії – на сьоме, відповідно роль азійсько-тихоокеанського регіону у світовому господарстві різко збільшилась.

Оскільки ці країни мають велику потребу в енергії та конструкційних матеріалах, швидко зростало споживання палива, виробництво чорних і кольорових металів, цементу, мінеральних добрив. Наприклад, виробництво сталі у 1980-95 рр. майже не зростало,

зупинившись на межі 800 млн. т, але до 2004 р. воно перевищило 1 млрд. т і продовжує збільшуватись на кілька відсотків щорічно. В останні роки зафіксовані безпрецедентні для ринкової економіки тенденції, коли при значному збільшенні видобутку сировини швидкими темпами зростала її ціна. Так ціна на нафту з 2000 по 2005рр. виросла з приблизно 20-25 до 50 і більше доларів за барель, а у 2006р. вона перевищила за 75 доларів за барель, а 2007 році досягла ціни понад 90 доларів за барель. Унікальне зростання ВВП України у 2004р. (понад 15% на рік) при уряді В. Януковича пояснюється не його ефективною роботою, а тридцятивідсотковим збільшенням цін на чорні метали у світі і збільшенням їх експорту.

Нарощування виробництва енергії у світі відбувалось переважно за рахунок викопного палива, а не альтернативних джерел. Такі країни, як Китай, Індія, Австралія, ПАР продовжують базувати свою енергетику на кам'яному і бурому вугіллі, яке дає багато шкідливих викидів. Все це призвело до перекосів у світовій політиці та економіці, наростання конфліктів, загострення екологічної ситуації.

В геополітичному плані зростає роль регіонів світу, які володіють покладами нафти або мають експортноорієнтовану економіку, що базується на дешевих трудових ресурсах. Надлишок нафтодоларів в арабських країнах сприяє нарощуванню гонки озброєнь і постійно підживлює міжнародний тероризм. Враховуючи роль країн Близького Сходу у світовому нафтовому балансі, США і колишній СРСР старались мати тут своїх сателітів, яким постачали озброєння і надавали фінансову допомогу. Після розпаду СРСР, адміністрація США захотіла самостійно контролювати регіон і спровокувала ряд кровопролитних конфліктів (Ірак, Афганістан). Але високі доходи нафтодобувних країн дозволяють проводити їм більш незалежну політику. Крім того, тут зміцнилися позиції ісламського фундаменталізму, який не хоче визнавати жодних західних цінностей.

Зростання цін на паливо та сировину зміцнила позиції Росії, яка хоче повернути собі статус наддержави, тепер вже енергетичної. Монополізація Росією газового і нафтового ринку країн СНД загрожує економічній і політичній стабільності в Європі. Крім того, кремлівська адміністрація де тільки може шукає можливість зашкодити політичній ролі США у світі. Підтримка іранської ядерної програми, зближення з Китаєм та Індією і навіть контакти з палестинським рухом "Хамас" яскраво свідчать про це.

Яскравим прикладом зростання ролі нафтодобувних країн є Венесуела, президент якої Уго Чавес пішов на відкриту конфронтацію із США. Він економічно підтримує режим Ф. Кастро на Кубі, зміг порушити гегемонію США в Латинській Америці. Більше того, після чергових виборів Уго Чавес заявив про побудову особливо "венесуельського соціалізму".

Некерований розвиток економіки та ріст споживання ресурсів знову загострив екологічні питання, серед яких на перше місце вийшла проблема глобального потепління клімату. Вироблений важкими зусиллями у 1997р. Кіотський протокол до цього часу не підписаний багатьма країнами, і лише ратифікація його Росією у лютому 2006р. дозволила ввести його в дію. Проте Китай, Індія, Австралія, які мають енергетику, що базується на вугіллі, навідріз відмовляються підписувати протокол, а США відкликала свій підпис, пообіцявши натомість різко збільшити площу лісонасаджень.

І хоча сучасна кліматологія не може стовідсотково довести, що глобальне потепління повністю спровоковане діяльністю людини, проте зростання контрастності різних типів погод, збільшення сили тропічних ураганів свідчить про негативну роль хижачького природокористування. Географічні підходи дозволяють це чітко зафіксувати. Руйнівні урагани, повені та інші природні катаклізми мають найбільше поширення в регіонах з великим споживанням енергії та викидами парникових газів (США і Карибський басейн, Південно-Східна і Східна Азія, Західна Європа). Надлишок тепла антропогенного походження, яке тут концентрується, природа старается вивільнити у вигляді механічної енергії, що завдає грандіозних збитків населенню і господарству.

Всі ці факти свідчать про те, що розумні виважені рішення міжнародного

співтовариства ("Порядок денний на XXI ст." 1992р., Кіотський протокол 1997р. та ін.) на даний час практично не виконуються, тому існує постійна загроза руйнівних екологічних, економічних і навіть політичних криз. Тому українським вченим, зокрема географам, треба детально вивчати сучасні глобальні процеси, які можуть загрожувати національній безпеці України.

Зрозуміло, що першочерговою проблемою нашої держави є її енергетична незалежність. Здобувши самостійність де-юре у 1991р., Україна на жаль залишається у сфері економічного та політичного впливу Росії. Деяко зменшила цю залежність "помаранчева революція" 2004-2005рр., але наступний коаліційний уряд знову пішов на угодовську політику з Кремлем і був готовий поступитися національними інтересами України.

Росія змирилась із втратою країн Східної Балтії, але хоче зберігати свій контроль над усіма країнами СНД, не гребуючи ні політичним ні економічним шантажем. Можливо, кращим прикладом ніж Україна у цьому випадку є Грузія, яка чітко заявила про свою євроантлантичну інтеграцію. На думку більшості політологів (наприклад З.Бжезінський, "Велика шахівниця"), без контролю над Україною Росія втрачає свій статус світової держави та риси європейськості, і буде все більше орієнтуватися на Азію. Щоб посилити свій вплив у Європі і світі російське керівництво створює концепцію енергетичної наддержави. Економіко-географічні чинники повністю цьому сприяють, оскільки Росія сама є найбільшим виробником газу, а в останні роки, і нафти у світі, а країни Туркестану (Казахстан, Туркменистан, Узбекистан) у сучасних умовах можуть здійснювати транзит нафти і газу до Європи виключно через російську територію. Росія вже керує нафтогазовим ринком середньоазіатських країн і Казахстану, внаслідок шантажу їй вдалось виторгнути контрольний пакет акцій "Белтрансгазу" і лише відсутність контролю над українською газотранспортною системою з її підземними газосховищами заважає "Газпрому" повністю монополізувати постачання газу в Європу. Але, при сучасних обсягах споживання газу, втрата Україною газотранспортної системи фактично означає втрату її економічної і політичної незалежності.

На щастя, газовий шантаж Росії викликав різкий спротив всієї Європи, і вона зараз планує здійснити ефективні заходи щодо енергозбереження і допомогти у цьому Україні. Завданням української влади і науки є термінова розробка дієвих програм економії палива та енергії. Але сучасне міненерго та НАК "Нафтогаз" для чогось вишукують можливості експлуатації родовищ нафти і газу у різних країнах світу (Лівія, Єгипет, Алжир, Туркменистан, Росія), хоча ніхто не прорахував економічну доцільність цих проєктів. Для прикладу, видобутий у північній Африці газ неможливо транспортувати трубопроводами, а перевозити у зрідженому вигляді дуже дорого. Звичайно, що працівники "Нафтогазу" отримають додаткову роботу, але проконтролювати скільки ця структура видобуває палива, кому і за яку ціну його продає не зможе жодна з українських державних структур. Значні перепони створюються для населення при заміні старих джерел обігріву на сучасні енергозберігаючі. Замість того, щоб максимально спростити цей процес, бюрократичний апарат для підвищення своєї ролі створює все нові і нові вимоги. Так, для того щоб встановити газовий конвектор чи котел потрібно зібрати більше десяти дозволів і оплатити за проєктну документацію від 500 до 2000 грн. Тому науковцям зараз доцільніше пропонувати свої розробки приватному бізнесу, який швидше вловлює сучасні тенденції і може мати вигоду від запровадження енергозберігаючих технологій. Географи можуть долучитися до цієї роботи провівши регіональний аналіз енергоринку та запропонувати шляхи використання альтернативних джерел енергії у різних природно-господарських зонах країни.

Найбільш загально можна окреслити такі можливості для використання відновлюваних джерел енергії:

У Карпатах, на Подільській та Придніпровській височинах більшу увагу треба

приділити розвитку малої гідроенергетики. Зараз у цьому напрямку вже дещо робиться, але на примітивному рівні. Треба наголосити на тому, що потрібно будівництво не окремих мікроГЕС, а їх каскадів. Тоді можна буде максимально зарегулювати стік річок і використати їх енергію. При цьому у Карпатах можна отримати великий економічний ефект за рахунок зменшення руйнівної сили паводків а також створення нових рекреаційних зон біля водосховищ;

На узбережжі морів, у Криму та Карпатах вже зараз розвивається вітроенергетика, але через нестабільність сили вітру вона має малу економічну ефективність. Тому у Карпатах використання сили вітру доцільно було б поєднати з використанням сили води, а у південних районах ВЕС можна було б комбінувати з невеликими електростанціями, що працюють на біогазі. При цьому можна створити стабільні комплекси (для прикладу ВЕС-ГЕС-ГАЕС), які б дозволили забезпечити безперебійне постачання електроенергії;

На заході і півночі держави варто комплексно використовувати відходи лісового господарства на основі шведської технології виробництва мікродров. Відмова великої частини населення України від дров пояснювалась дешевизною газу а також великими затратами ручної праці при їх заготівлі і спалюванні. У Швеції розробили технології, при яких невеликі спресовані брикети з відходів деревини можна спалювати в автоматичному режимі, завантажуючи бункер котла максимально раз на добу, а той раз на кілька діб. У невеликих сільських поселеннях Полісся і Карпат такі способи виробництва і спалювання дров могли революційно змінити побут населення.

Враховуючи високу біопродуктивність українських ландшафтів варто більшу увагу приділити переробці органічних відходів на біогаз, чим можна замінити велику частку імпортованого газу. Основною сировиною для біогазових установок можуть бути відходи тваринництва та рослинництва, харчові залишки, гілки і листя дерев у великих і середніх містах, які вивозяться на сміття. На Поліссі та в Карпатах вони можуть компонуватися із відходами лісозаготівель, а у лісостепу та степу як сировину можна використовувати сапропелі, якими замулені днища ставків та річок. При виробництві біогазу можна отримати ще й сухі органічні добрива, які так потрібні для бідних дерново-підзолистих і сірих лісових ґрунтів, що займають майже третину території України.

Зростання цін на нафту і газ у світі може мати для України і негативні екологічні наслідки. Сучасний уряд форсує розвиток вугільної промисловості і ширше використання вугілля в електроенергетиці, що без глибокого технологічного переобладнання ТЕС може призвести до збільшення шкідливих викидів. Поряд з тим, згідно Кіотського протоколу, в якому на щастя для України викиди парникових газів зафіксовані на 1990р., ми маємо досить велику квоту “чистого повітря”, яку можемо продавати іншим країнам. Сума квоти оцінюється у майже 0,5 млрд. доларів, тому варто добре задуматись над тим чи варто експортувати електроенергію вироблену на вугіллі, чи краще продавати “чисте повітря”, а виручені за це кошти вкладати в розвиток альтернативної енергетики.

Західні сусіди України (Польща, Чехія, Німеччина) також мають достатні поклади кам'яного і бурого вугілля, і в умовах нестабільного нафтогазового ринку, будуть збільшувати його частку у паливно-енергетичному балансі. Низькосортне енергетичне вугілля завжди має досить багато домішок, які у результаті окислювання при спалюванні і фотохімічних реакцій в атмосфері спричиняють кислотні опади. За прогнозами вчених саме території Центрально-Східної Європи, поряд з окремими регіонами Китаю та Індії можуть мати найвищу кислотність опадів на початку XXI ст.

Сучасне загострення геополітичних процесів робить безальтернативним вступ України до загальноєвропейських структур. В умовах нестабільності у глобальних масштабах доцільним стало створення великих регіональних інтеграційних об'єднань, які дозволяють сформувати відносно замкнуті ринки сировини, робочої сили, збуту продукції і т. ін. (ЄС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР). Євросоюз здійснив безпрецедентне збільшення своєї

території 1 травня 2004р., залучивши до сфери свого впливу десять країн, а на початку 2007р. доповнив їх Болгарією та Румунією. Особливістю цього розширення стало те, що в ЄС ввійшли країни, які мають вдвічі-втричі нижчий рівень економічного розвитку, зате відносно дешеві природні (особливо земельні) і трудові ресурси. Лише так старі члени Євросоюзу зможуть витримати конкуренцію з боку нових динамічних регіонів світу.

Проте площа всіх країн нової “дванадцятки” ЄС складає лише 1088,1 тис км², а населення близько 105 млн. осіб, причому найменш розвинуті Болгарія і Румунія дали майже третину приросту площі і населення. Якщо порівняти ці показники з параметрами України, то стає зрозумілим що наша держава просто необхідна для формування повноцінної європейської інтеграційної системи. Це, як засвідчили результати опитування у 2005-06рр., розуміють більшість мешканців Європи, тому ЄС тримала “напіввідкриті двері” для України приблизно півтора року.

Але у 2006р. відбулося величезне розчарування європейської громадськості українською дійсністю. Низький економічний розвиток, всепроникаюча корупція, неможливість чесно придбати промислові об’єкти, а особливо землю, зменшили інтерес європейського бізнесу до нашої держави, що майже синхронно відобразилося в урядових рішеннях. На ринку нерухомості України відносно добре себе відчують лише українські та російські компанії, для яких створюються преференції при приватизації майна (відкритий продаж “Криворіжсталі” можливо єдине виключення з цього правила).

Багато підприємств, які приватизовані російськими власниками, перебувають зараз у жалюгідному стані (наприклад Чорноморський суднобудівний, Львівський автобусний заводи і т.п.). Це наводить на думку, що вони були придбані з метою банкрутства і усунення конкурентів для російської промисловості. Існує небезпека, що обладнання і будівлі цих підприємств будуть демонтовані а земля під ними розпродана по частинах.

Зате російські мережі супермаркетів (“Ельдорадо”, “Евросеть”, “Буква”), мобільних операторів (“Билайн”, „МТС”) зрозуміли, що мільярдні перекази українських заробітчан формують достатньо потужний споживчий ринок, і пришвидшено освоюють українські терени. Справа не лише у чималій сумі прибутків, які вивозяться до Росії, адже за законами ринку таке робили б інші іноземні компанії. Біда в тому, що відбувається тотальна русифікація бізнесу, навіть у західних областях України, через те, що ділова документація а часом і спілкування у філіях цих фірм ведеться російською мовою.

Економічна та екологічна кризи спричинили масові процеси трудової міграції з усіх регіонів України, які мають дуже різновекторну спрямованість від Далекого Сходу Росії до Південної і Західної Європи а також до США і Канади. Такі активні міграційні процеси, переважно нелегальні, дозволили тимчасово вирішити ряд соціально-економічних проблем: зменшилось офіційне безробіття; зріс матеріальний достаток багатьох українських сімей; зайняті за кордоном набули нових трудових навиків, познайомилися з іншою культурою праці, можливостями ведення бізнесу, новітньою технікою і технологіями.

Проте негативні наслідки масового виїзду населення України є значно більшими. Частина мігрантів назавжди осідає у країнах перебування тим самим посилюючи демографічну кризу в Україні. Виїжджають за кордон переважно молоді високоосвічені люди (науковці, інженери, вчителі, лікарі), на підготовку яких наша держава затратила величезні кошти. Для прикладу, у США вважається, що кожен іммігрант який має якісну вищу освіту, економить для бюджету країни щонайменше 100 тис дол. Якщо Україні вдасться подолати економічну кризу, то масовий виїзд висококласних фахівців буде стримувати темпи її розвитку. Вже зараз відчувається брак кваліфікованих інженерів у багатьох галузях промисловості, а особливо у будівництві.

Кількість трудових мігрантів має безпосередній вплив на формування регіональних ринків споживчих цін, особливо ринку нерухомості. Часто у депресивних, з точки зору офіційної статистики [3,с.45,47], регіонах (Чернівецька, Тернопільська, Закарпатська,

Волинська обл.) рівень життя населення, а особливо ціни на житло, набагато вищі ніж у промислово-розвинутих Луганській, Полтавській чи Миколаївській областях.

Надходження великих сум коштів із-за кордону часто приводить до викривлення структури господарського комплексу багатьох регіонів, коли при повному занепаді галузей виробництва, динамічно розвивається сфера послуг. Яскравими прикладами є Чернівецький і Хмельницький оптові ринки, які стали основним місцем роботи і отримання доходів великої кількості жителів цих обласних центрів. Чималі проблеми створюються у системі вищої освіти, коли надмірна кількість студентів платної форми, не дозволяє проводити якісний навчальний процес, оскільки академічні групи у вузах зараз більші ніж класи у школах. Тривала еміграція одного, а то і двох батьків із сім'ї створює багато проблем із вихованням дітей, які матеріально забезпечені, але не мають батьківської уваги, а перебувають під опікою родичів а часом і знайомих. Часто підлітки із таких сімей попадають під вплив наркоманів і злочинців.

Внаслідок високої смертності та еміграції, окремі регіони України вже зараз відчувають дефіцит трудових ресурсів, який поповнюється переважно вихідцями із Південно-Східної та Середньої Азії, кавказьких, а часом, і африканських країн.

Надзвичайно складна проблема трудової міграції, як з України так і в Україну, вже стала об'єктом парламентських та урядових рішень, але вони виявилися малоефективними. На наш погляд, можна запропонувати кілька основних напрямів подолання цієї проблеми:

- потрібна активніша співпраця урядових структур з країнами ЄС, США і Канадою для офіційного працевлаштування громадян України. При цьому особливу увагу потрібно звернути на платні форми стажування випускників середніх спеціальних і вищих навчальних закладів у сфері агробізнесу, лісового господарства, житлового і дорожнього будівництва, енергетики, комунального господарства та інших галузей, що потребують сучасних підходів для вирішення проблем. Потрібно легалізувати і вихідців з України, що виконують малокваліфіковану працю у сільському господарстві, будівництві та сфері послуг. Це дозволить їм офіційно проводити свої відпустки в Україні, і тим самим брати участь у вихованні дітей. Зайнятість на основі міждержавних договорів, створює також можливості для більш ефективного контролю заробітної плати і надходження податків до державного і місцевих бюджетів.
- для зменшення міграційних процесів потрібне створення постійних робочих місць в Україні з досить високою оплатою праці (щонайменше 1500 грн. в місяць), оскільки привабити заробітчанина, який звик отримувати 500 євро, ставкою у 500-700 грн. дуже важко. Велике значення мало б також спрощення умов ведення малого і середнього підприємництва. Тоді багато наших співвітчизників, що на практиці вивчили ази бізнесу у європейських країнах, активніше вкладали б свої капітали в українську економіку;
- негативні процеси нелегальної імміграції в Україну, які зараз пов'язані з міжнародною злочинністю та наркоторгівлею, хоч і з великими зусиллями, можна повернути на користь держави. Звичайно, що з України виїжджають переважно креативні громадяни, але так само і в нашу державу прибувають мігранти, що готові до ризику і активних змін у своєму житті. Більшість з них має на меті потрапити у високорозвинуті країни ЄС, проте, затримуючись на певний час в Україні, знаходять собі роботу і місце проживання, переважно у столиці, на Донбасі та Придніпров'ї. Тут вони спілкують майже виключно російською мовою, що посилює негативні процеси деукраїнізації. Але процедура надання громадянства передбачає знання претендентом на нього української мови та історії. Слід просто чітко дотримуватися букви закону про громадянство, і домогтися від претендентів реального знання мови. Варто також заохочувати створення районів компактного проживання іммігрантів, наприклад у депресивних сільськогосподарських чи промислових районах, де всі заклади освітньої інфраструктури (дитсадки, школи) послуговувались би переважно українською мовою. Досвід у цьому напрямку легко

запозичити в Ізраїлю, який за якихось півстоліття зміг відродити староеврейську мову – іврит.

Орієнтація на Європу дозволить Україні вирішити також чимало проблем культурного розвитку. Урядові кола Росії для збереження України у своїй зоні впливу, крім політичних та економічних засобів, активно використовують експансіоністську культурну політику. У цьому їх підтримують російські засоби масової інформації та представники “попкультури”, які не бажають втратити великий ринок збуту. Практично всі великі московські мас-медіа мають дочірні видання, або телеканали в Україні (наприклад “Комсомольская правда в Украине” чи “Известия в Украине” і т.п.). Активно співпрацюють вони з нібито українськими телеканалами (“1+1”, “Інтер”, ІСТВ), використовуючи їх технічні можливості, знімальні майданчики і навіть українських акторів для створення сералів і телепередач виключно російською мовою. Російська популярна музика, що абсолютно неконкурентоздатна на світовому ринку, активно поширюється на українських теренах. Багато українських митців, для того щоб потрапити в елітне коло виконавців, з легкістю переходять на виконання російських пісень.

Проте, як показує досвід останніх “Євробачень”, українська популярна музика отримала вищий рейтинг ніж російська. Чималих успіхів досягнули у європейських конкурсах українські письменники (Марина і Сергій Дяченки, Ю.Андрухович та ін.), повільно виходить із забуття українське кіномистецтво. Важливо, що для визнання у Європі, чи навіть у цілому світі, знання російської мови непотрібне, натомість треба добре володіти своєю рідною і однією із світових мов, найкраще англійською. Вихід на краще захищений від неліцензованих підробок світовий культурний ринок, дозволить покращити матеріальний стан наших митців і зупинить їх міграцію до Москви (навіть важко уявити, як би виглядала сьогодні російська культура, якщо б з неї забрати всіх вихідців з України).

У нашого парламенту та уряду є достатні важелі впливу на формування культурно-мовного середовища в державі, проте вже більше десяти років блокується прийняття законів про захист української книжки, української пісні, українського кіно. Як свідчить досвід видання І.Малковичем книжок про Гаррі Поттера, чи дублювання окремих фільмів і мультфільмів українською мовою, попит на таку продукцію, навіть у російськомовних регіонах нашої країни, досить високий. Тому міфи про “другосортність” української мови є абсолютно безпідставними.

Проведений короткий аналіз свідчить про те, що Україна, так як і всі держави світу, вступила в епоху глобалізації. Збереження її політичної, економічної та культурної ідентичності у великій мірі залежить від спільної праці уряду, бізнесу, наукових кіл та широкої громадськості нашої країни. Особливістю геополітичного положення України є її буферне розташування між країнами НАТО-ЄС і Росією, яка прагне відновити своє світове значення. Головні політичні, економічні та культурні загрози для формування повноцінної української нації надходять саме зі сходу. Російська Федерація швидко втрачає слов'янське населення, існує небезпека її швидкої ісламізації, та заповнення незаселених просторів вихідцями з Азії. Тому кремлівській адміністрації зараз потрібна навіть не територія України з її унікальними транзитними можливостями, а великий людський потенціал нашої держави. Тому створюються міфи про історичну єдність трьох братських народів (хоча у єдиній державі вони перебували максимум два-три століття), про необхідність тісної економічної інтеграції між ними. Адепти Єдиного економічного простору обґрунтовують це нібито неконкурентоздатністю нашої економіки і необхідністю шукати ринки збуту саме в РФ і Середній Азії. Але майже ніхто не говорить про те, що Україна і Росія у першу чергу є конкурентами на світовому ринку щодо збуту чорних металів, мінеральних добрив, окремих видів продукції машинобудування, зокрема зброї, зерна та ін. На словах виступаючи за економічну інтеграцію, кремлівська адміністрація робить все для того щоб знищити українську промисловість і сільське господарство (достатньо згадати заборони на ввезення

до РФ десятків видів продукції харчової промисловості, чорної металургії, машинобудування). Росія проводить агресивну культурно-мовну політику, різними способами заохочуючи окремі політичні сили в Україні до прийняття законів про двомовність. Через незахищений східний кордон до нас потрапляє основна маса контрабандної продукції та нелегальних мігрантів.

Все це робить безальтернативним європейський вибір України. Євросоюз – це зараз найбільше міждержавне утворення, що базується на основах демократії і має величезний споживчий ринок. Високий рівень доходів більшості його членів дозволяє запроваджувати ефективні загальноєвропейські програми, підтримувати реформування економіки посткомуністичних країн. Тому нам дуже важливо де пройде східна межа ЄС – по західному кордону України, відділивши нас від стабільної і багатой Європи і утворивши нову “залізну завісу”; чи по східному кордону, що дасть можливість його облаштування, призупинить потік нелегальних мігрантів і, нарешті, надасть можливість повноцінно використовувати транспортно-географічне положення держави.

Наближення до ЄС дозволить залучити інвестиції потужних ТНК, що поряд із ефективним використанням коштів наших фінансово-промислових груп і населення дозволить модернізувати українську економіку у найближчі 10-15 років. При цьому зміниться структура промисловості, у якій дотепер переважають паливно-енергетичні і металургійні галузі, різко зменшиться використання сировини і енергії, ефективніше буде використовуватися трудові ресурси потенціал України, зменшаться екологічні та соціальні проблеми.

Українським вченим та урядовцям необхідно більшу увагу приділяти співпраці нашої держави з країнами Азії, Африки та Латинської Америки. У цих частинах світу з'явилися нові регіони зростання, яким бракує традиційної української продукції – металовиробів, мінеральних добрив, відносно дешевої і нескладної техніки, інструментів, зерна та окремих інших видів продукції. Варто активніше і наполегливіше просувати свої експортні товари на ринки країн, що розвиваються, використовуючи будь-які економічні чи політичні можливості. Наприклад, заборона на експорт української молочної продукції до Росії у 2006р. співпала із “карикатурним скандалом” між ісламськими та європейськими країнами і призвела до бойкоту багатьох товарів з країн Північної Європи. Це була унікальна можливість для того, щоб утвердитися на динамічно зростаючому ринку молочних продуктів у державах Перської затоки, проте наші урядовці упустили цей шанс.

Динамічний і, на жаль, незбалансований сучасний розвиток людства ставить перед кожною державою нові завдання і виклики. І лише ті країни, які швидко пристосовуються до нових політичних та економічних умов, зможуть зайняти достойне місце у міжнародному співтоваристві. Зрозуміло, що давати відповіді на складні запитання щодо перспектив розвитку національного комплексу України в цілому, та його окремих складових повинні у першу чергу науковці. Географія загалом, а соціально-економічна географія зокрема, мають давно вироблений апарат наукових досліджень розміщення населення і господарства, економічних, екологічних та соціальних проблем. Тому слід якнайширше використовувати конструктивні напрацювання географів, але на жаль, ні загальнодержавна ні місцева бюрократія поки що не розуміє роль територіальних підходів у вирішенні тих чи інших проблем соціально-економічного розвитку держави.

Література:

1. *Багров Н.В.* Региональная геополитика устойчивого развития . – Київ: 2002.
2. *Заставний Ф.Д.* Проблеми репресивності в Україні соціально-економічної, екологічної. Демографічної. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2006. – 348с.
3. *Герасимчук З.В.* Сталий розвиток держави: теоретичний аспект // Регіональна економіка. – 2000р. - №3.
4. *Голиков А.П., Казакова Н.А., Шуба Е.А.* Экономика Украины: факторы, производство, отраслевая структура, размещение, тенденции развития. – Х., 2003.
5. *Долішній М.І., Садова У.Я., Семів Л.К.* Глобалізація та її регіональні виміри // Регіональна економіка. – 1998. - №1.

6. *Немец Л.И.* Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины). – Х.: Факт. – 383с.
7. *Пестель Э.* За пределами роста: Пер. с англ./ Общ. ред. и вступ. ст. Д.М. Гвишиани. – М.: Прогресс, 1998, - 272с.
8. *Реймерс И.Ф.* – Природопользование. М.: Мысль, 1990, - 637с.

Summary:

Yaroslav Ivakh. UKRAINE IN MODERN PROCESSES OF GLOBALISATION.

Problem of sustainable development of modern society has been analyzed. Causes of misbalance in social and economical development and causes of emphasizing world political and ecological problems have been explained. Ways of solving political, energy, ecological, and ethic cultural problems of Ukraine in globalization circumstances have been considered. Absence of alternatives for European choice of Ukraine has been argued.

УДК: 631.115.1 (477.8)

Петро СУХИЙ

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗПОДІЛУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В ОБЛАСТЯХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Вступ. Із поміж усіх інших компонентів довкілля, які використовують для виробництва матеріальних благ виключно важливу роль відіграють земельні ресурси. Саме їх багатоцільове використання сприяло тому, що земля є головним засобом виробництва не тільки у сільському та лісовому господарствах, але й виступає територіальним базисом розміщення і розвитку продуктивних сил, поєднуючи в собі властивості та функції предмету і засобу праці. Земельні ресурси були і залишаються важливими механізмом формування продовольчої безпеки країни і надійним ресурсом її економічного зростання. Ринкова трансформація процесів землекористування, та розвиток земельних відносин в аграрному секторі в значній мірі залежать від сформованих форм власності на землю в кожному окремо взятому регіоні.

Постановка мети та завдання. Територія областей Західної України належить до однієї з найбільш інтенсивно використовуваних в аграрному та лісогосподарському природокористуванні регіонів України. На відміну від решти території Західноукраїнський регіон був приєднаний до складу колишнього СРСР перед початком Другої світової війни (1939-1940 рр.), а Закарпатська область лише у 1945 році, саме тому почуття "господаря-власника", у тому числі і на землю, закріпилося на цих теренах міцніше ніж у східних та південних областях України. Зазначене вище формує мету дослідження, а саме – розкриття територіальних особливостей сучасного використання земельного фонду різними власниками та землекористувачами.

Недостатній рівень розвитку саме земельних відносин у соціалістичній моделі функціонування сільськогосподарського виробництва призвів до фактичного занепаду аграрного сектору економіки. Саме тому розвиток земельних відносин у пострадянський період для країни та Західноукраїнського регіону зокрема не спричинив основного – достатності їх відтворення, через що виникла потреба наукового обґрунтування сучасного сільськогосподарського землекористування.

Попередній досвід. Земельно-ресурсний потенціал у сільськогосподарському виробництві країни, або ж окремо взятого регіону виступає в якості базису, головного засобу виробництва, насамперед в розміщенні і функціонуванні галузей рослинництва. Сьогодні практично не можливо знайти альтернативу землі та її ресурсному потенціалу в агровиробництві. Саме тому наукові дослідження земельного фонду та його складових є